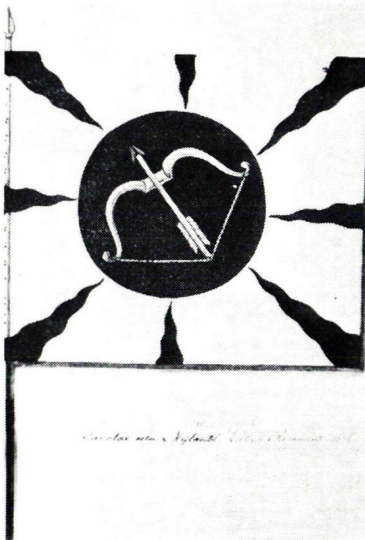

NÄKÖKOHTIA JOUKKO-OSASTOLIPPUJEMME HERALDISISTA PERINTEISTÄ JA SUUNNITTELUSTA

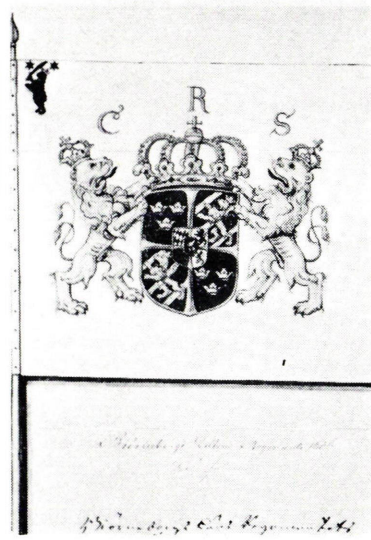
K. J. Mikola

Puolustusvoimissamme on nykyisin 73 käyttöön vahvistettua ja vihittyä joukko-osastolippua. Tämän lisäksi on rajavartiolaitoksella 9 samoin virallistettua vartiostolippua. Näistä yhteensä 82 lipusta on 22 peräisin 1920- ja 1930-luvuilta — ensimmäiset jo vuodelta 1919 ja yksi peräti vuodelta 1918 — mutta köökonaista 60 on vasta 1950-luvulta tai nuorempia. Näinollen onkin todettavissa, että 58-vuotiaitten puolustusvoimiemme lipusto edustaa heraldisia aatesuuntia puolen vuosisadan ajalta.

Joukko-osastolippuperinteemme ovat kuitenkin jo vuosisatojen takaa, sillä v. 1686 useimmat joukko-osastomme — silloiset maakuntarykmentit — saivat lippunsa. Oikeastaan kyseessä olivat asianomaisten rykmenttien komppanianliput ja erikseen henkikomppanian liput, joissa kuvastuu jo tuolloin tietty ero kaartin joukkojen ja muiden joukkojen tunnuksissa. Arkkitehti Carolus Lindberg, jonka nimi esiintyy useimpien ennen sotia vahvistettujen lippujen yhteydessä, on heraldisessa suunnittelussaan käyttänyt mallinaan juuri yllämainitulta vuodelta peräisin olevia komppanianlippuja. Periaate 1920-luvun jalkaväkirykmenttien lipuissa onkin suoraan vanhasta lainattua: keskikuviona, päätunnuksena, on asianomainen maakunnan vaakuna seppelkoristeen ympäröimänä ja lipun kenttä on reunoilta keskelle kapenevin kielekkein jaettu säteettäisesti 8 osaan. Kentän ja kielekkeiden värit vastaavat maakunnan värejä. Näitä aikoihin varsin suosittuja ”liekkilippuja” on nykyisin käytössä vain yksi — Uudenmaan Prikaatin lippu — sen jälkeen kun Pohjois-Savon Prikaati ristittiin 1960-luvun keskivaiheilla Kainuun Prikaatiksi ja sai lipukseen vanhan Kajaanin Sissipataljoonan lipun. Yli 40 vuotta joukkonsa kärjessä liehunut

Savon Rykmentin komppania-
lippu vuodelta 1686.

Porin Rykmentin henkikom-
panialippu vuodelta 1686.

mustakeltainen jousivaakunainen liekkilippu tuotiin Sotamuseoon tekemään seuraa siellä jo olleille kolmelle samaan ryhmään kuuluvalla lipulle — Keski-Suomen Rykmentti, Tampereen Rykmentti ja Viipurin Rykmentti. Vanha, jalkaväkirykmenttien liekkilippu jäi näin lähes vain kuriositeetiksi paraatikuvisamme.

Kaksivärinen liekkilippu edusti yleisenä jalkaväkijoukkojen tunnuksena lipustossamme tiettyä johdonmukaisuutta. Carolus Lindbergillä, joka merkitsi lippuasioita koskeviin kirjelmiin virka-asemakseen ”Puolustusministeriön heraldinen asiantuntija”, näyttää olleen muutenkin johdonmukainen kansainvälisesti muovautunut sotalippujen suunnitteluperiaate. Tätä osoittaa se, että kaartin rykmenttien — Suomen Valkoinen Kaarti ja Karjalan Kaartin Rykmentti — liput hän suunnitteli valkoisiksi ja näiden päätunnuskuvioksi valtakunnan vaakunan. Maakunnallisuus — Vaasan lyhteet ja Karjalan miekkakäsivarret — oli näissä tapauksissa sivutunnuksina lippujen kulmissa. Tämä vas-

taa monarkioissa tapaa, jonka mukaan hallitsijan vaakuna tai monogrammi oli kaartijoukkojen lippujen päätunnuksena. Nykyisin on käytössä näistä kaartin lipuista jälkimmäinen Karjalan Prikaatilla. Koska tätä lippua edelleen käytetään, tulisi sen käyttäjä nimetä heraldiikan johdonmukaisuutta noudattaen Karjalan Kaartin Prikaatiksi.

Edelleen Lindbergin selkeää linjaa osoittaa jääkärijoukkojen lippujen kansainvälisesti tunnettu jääkärien vihreä väri, kuten nykyisin yhä vielä käytössä olevissa Savon Prikaatin (entinen Savon Jääkärirykmentti) ja Pohjan Prikaatin (entinen Pohjanmaan Jääkäripataljoona) lipuissa on. Näissä on vastaavasti kuten liekkilipuissakin maakunnan vaakuna päätunnuskuviona.

Oma erikoisuutensa on Porin Prikaatin lippu, jonka prikaati on perinyt perinnejoukko-osastoltaan Porin Rykmentiltä. Tämän lippukenttä on heraldisesti ilmaistuna katkoisen (vaakasuoraan jaetusti) sinikeltainen. Tunnuskuvioinniltaan se on kaksipuolinen siten, että toisella puolen on Satakunnan karhuvaakuna, toisella puolen Varsinais-Suomen tyylielty kypärävaakuna. Tämänkin suunnittelu perustuu vuoden 1686 malleihin. Toinen puoli vastaa silloisen Uudenmaan, toinen Porin rykmentin lipun mallia. Tällaisen kahden maakunnan joukko-osaston lippu on usein juuri esitetyllä tavalla kaksipuolinen.

Hyvin selkeä johdonmukaisuus on toteutettuna rajavartiostojen lipuissa. Näiden kenttä on jääkärien vihreä, mutta yleisistä jääkärilipuista ne eroavat rajavartioiden oman erikoisvärin — oranssin — mukaisilla leveillä palteilla. Päätunnuskuviona on maakunnan tai kotipaikan vaakuna, jolla näissä lipuissa on varsin runsaskuvioiset saatteet. Tässä suhteessa rajavartiostoliput, jotka Lindberg suunnitteli 1930-luvulla, poikkeavat varhaisemman tyylin mukaisista koristeellisista seppelkehäympyröistä. Yleensä Carolus Lindbergin suunnittelemat liput ovat koristeellisia. Tunnuskuviota, oli se sitten vaakuna tai aselajitunnus, kuten Viestirykmentin ja Huoltokoulutuskeskuksen (entinen Huoltorykmentin lippu) lipuissa, ympäröi kasviaiheinen seppel — jäkälästä tammenlehviin ja viljaan — ja sepele on sidottu värikkäällä rusetilla tämän värin poiketessa jyrkästikin

lipun yleisväristä (esim. UudPr ja HuoltoKoulK). Rajavartiostojen lipuissa vaakunoilla on varsinaiset saatteet, jotka kuten varsinkin Pohjois-Karjalan Rajavartioston kotkan siivet ja Lapin Rajavartioston poronsarvisommitelma täyttävät melkoisesti lippukenttää.

Koristeellisuus ja muotojen runsaus saavuttaa huippunsa kaksipuolisissa ripsureunaisissa ratsuväkilipuissamme. Näidenkin suunnittelussa on noudatettu vanhaa tyyliä ja kansainvälistä yleismuotoa. Ratsujääkärilippu — entinen Hämeen Ratsurykmentin lippu — on vihreä. Valkoinen rakuunalippu — entinen Uudenmaan Rakuunarykmentin lippu — viittaa taas kaartin ratsuväkeen. Tämä johtunee ylipäällikkö-valtionhoitaja Mannerheimin nimikkorykmentille osoitetusta huomaavaisuudesta. Vaikka vanhat ratsuväkilippumme ovatkin kauniita ja monine tunnuskuvioineen ja reunaornamenteineen paljon kertovia, voidaan niitä pitää lipuiksi liian monikuvioituina. Vaakunassa tällainen menettelee, mutta liehuvan vaateen kuvioinnilta vaaditaan ainakin nykyisin selkeämpiä linjoja ja pelkistetympiä muotoja. Vanhojen polkupyörä-, sittemmin jääkäripataljoonain ripsureunaiset liput ovat paltekoristeluiltaan myös melko runsaasti kuvioituja, mutta muuten niiden perustyyppi on selkeä. Hämeen Jääkäripataljoonan lipun vihreä väri kertoo sen, että silloin kun JP 4 aikoinaan perustettiin, polkupyöräpataljoonat olivat jo saaneet jääkäritittelinsä. Uudenmaan ja Kymen Jääkäripataljoonien lippujen (entiset JP 2:n ja JP 3:n liput) harmaa pohjaväri viittaa siihen kuinka aikoinaan polkupyöräjoukkoja pidettiin ratsuväkeen ja panssariautojoukkoihin kuuluvina. Lapin Jääkäripataljoonan (ent. JP 1) lipun vihreä väri poikkeaa edellämainitusta säännöstä. Kyseessä on tavallaan oma-vaaltainen vanhan pp-lipun modernisointi lippua uusittaessa silloin, kun joukko-osastolle oli jo annettu jääkärijoukko-osaston nimi.

Carolus Lindbergin suunnittelemista tai samalta pohjalta syntyneistä lipuista on vielä mainittava kolmen sotakoulun, Kadettikoulun, Merisotakoulun ja Reserviupseerikoulun liput. Yhteistä näille on päätunnuskuviona valtakunnan vaakunaeläin

— RUK:lla koko vaakuna — ja lippujen kulmissa asianomaisten koulujen historialliset vuosiluvut — KadK:lla 1779, 1812, 1819 ja 1919, MSK:lla 1756, 1779, 1919 ja 1930. RUK:lla VK, 1917 ja RUK, 1920. KadK:n valkoinen väri viittaa jälleen kaartien arvoluokkaan, jollaiseen yleensä kadettikoulut katsotaan kuuluviksi. MSK:n lipun sininen on tavallaan ilman muuta perusteltavissa meren värinä. RUK:n lipun väreissä taas kuvastuu silloisen ylioppilasnuorison Karjala-aatteellisuus. Lippu vihittiin 16. 5. 1928 ja sen suunnittelijaa oli evästetty, että lipussa tulisi olla ”paljon kärsineen Karjalan värit, musta, punainen ja vihreä”. Tämän Lindberg toteutti lippukentän mustalla, vaakunan punaisella ja sitä ympäröivän rikkaahkon laakeriseppeleen vihreällä.

Mainittiin jo että näiden sotakoulujen lipuissa on kirjaimia ja vuosilukuja, peräti neljä 4-numeroista vuosilukua. Tämä ei kuulu enää nykyiseen heraldiseen lippusuunnitteluun. Tämä ja vielä 1920-luvun alussa hyväksytty runsas kuviointi ja monet symbolit ilmenevät varsin voimakkaasti KadK:n lipussa: Kaartin arvoluokan valkoinen pohjaväri, koko valtakuntaa edustava suurikokoinen vaakunaeläin varusteineen, tätä ympäröivät kolme pienoiswaakunaa — Savo, Hamina, Helsinki — koulun sijoituspaikkojen mukaan, keskikentän kuvioryhmän alapuolella päävaatteeseen kirjottu nauhake, jossa kadettien tunnuslause ”Constantem decorat honor”, ja kulmissa avointen tammenlehväseppelten ympäröiminä edellä mainitut vuosiluvut.

Tämä lippu on kaunis, jos sitä saa katsella seinälle pingoitettuna, mutta joukon edessä liehuessaan se menettää suuren osan sanomastaan. Joukon marssia seuraava tulkitsee symboleista vain kaksi: valkean värin ja vaakunaleijonan, vaikka lipussa on peräti 5 symbolia, historia jopa kahteen kertaan: sekä vaakunoin että vuosiluvuin. Suoranaisena heraldisena virheenä — ainakin nykyisten oppien mukaan — voidaan pitää tunnuslausenuhaketta lippuvaatteessa. Heraldisesti ei tulisi asettaa kahta liehuvaa vaatetta päällekkäin. Tunnuksenauhakkeen tulisi olla erillisenä ja tangon kärkeen kiinnitettynä.

Edellä esittämäni Kadettikoulun lipun tarkastelu ei ole tar-

koitettu moitteeksi tuota lippua kohtaan, jonka ohjaamana itsekin olen ylpeänä marssinut, vaan osoitukseksi vielä 1920-luvulla meillä hyväksytystä muotojen runsaudesta heraldisessa suunnittelussa. Se siis kuului "Lindbergin aikaan" joukko-osastolippujemme historiassa, oikeastaan jo vanhempaan tyyliisuuntaan, mistä Lindberg aluksi otti mallinsa. Tältä ajalta löytää tiettyä johdonmukaisuutta, mikä johtuu siitä, että yksi mies on ollut johtavana lipputaiteilijana. Hänellä on ilmeisesti ollut melko vapaat kädet työssään. Asiakirjoista ei löydy ainakaan johdon otetta eikä virallista heraldisen toimikunnan valvontaa. Johdonmukaisuus onkin ilmeisesti enemmän suunnittelijan makusuunnasta kuin loogisesta järjestelmästä johtuvaa. Tähän viittaa myös suunnittelijan työssä vuosien mittaan tapahtunut kehitys.

Puolustusvoimiemme lippuperinteelle 1920- ja 30-luvuilla luotu vankka pohja oli yhden miehen käsialaa. Syyllä tätä aikaa voidaan sanoa "Lindbergin aikakaudeksi". Tämä jäi lippuhistoriasamme omaksi kaudekseen, vaikka Lindberg täydensikin rajavartiostosarjaa suunnittelemalla vielä 1949 Porkkalan rajavartiostolle lipun, joka nyt on Rajakoululla. Seurasi lähes kahden vuosikymmenen tauko. Uusia lippuja ei suunniteltu ja käytössä olevat oli evakuoitu turvaan Sotamuseoon varastoihin. Sotamme olivat aikaa, jolloin lippu ei liehunut rintaman edessä osoittamassa komentajan paikkaa ja hyökkäyksen suuntaa.

Vasta 1. 12. 1952 jälkeen, jolloin puolustusvoimille vahvistettiin uusi, sotaa seuranneiden ylimenovuosien jälkeen vakinaiseksi katsottava kokoonpano, voitiin ryhtyä ajattelemaan myös sellaisia pitkän tähtäyksen asioita kuin joukkojen olemusta luonnehtivia ja historiallisesti arvostettuja tunnuksia: joukko-osastolippuja, vuosipäiviä, kunniamarsseja ja omia heraldisia tunnuksia. Vankka 1930-lukuun perustuva perinnepohja saatiin tälle suunnittelulle 1. 1. 1957, jolloin joukko-osastot saivat maakunnalliset tai vastaavat useassa tapauksessa perinteelliset nimensä. Joukko-osastoille nimettiin perinnejoukko-osastot ja määrättiin vuosipäivät. Tässä vaiheessa perinnejoukko-osastojen liput pääsivät jälleen julkisuuteen. Tosin niitä riitti suoran jatkuvuuden

mukaisesti vain 22 joukko-osastolle tai vastaavalle. Tämä aktivoi vilkkaan lippujen suunnittelun. Ja nyt oltiin sikäli erikoisessa uudessa olotilassa, ettei vain jalka- ja ratsuväelle ja jääkärijoukoille vaan myös tykistölle, ilmavoimien lennostoille ja muille erikoisjoukoille oli lippu luvassa. Uudessa olotilassa oltiin myös sikäli, että meillä oli nyt useita heraldiikasta perillä olevia taiteilijoita, oli upseereita, joita heraldiset kysymykset kiinnostivat, ja oli järjestelmä — Valtion Heraldinen toimikunta ylimpänä —, joka valvoi julkisten laitosten virallisten tunnusten heraldista oikeellisuutta. Satoihin nousevat kunnanvaakunat toivat heraldiikka-sanan kaiken kansan tietoisuuteen.

Joukko-osastolippujen suunnittelua yhtenäistävää johdonmukaisuutta varmistamaan määrättiin Sotahistoriallinen Tutkimuslaitos — nykyinen Sotatieteen Laitos —, jonka johtajan virka-tehtäviin kuuluvaksi määrättiin lippuluonnosten esittely Puolustusvoimain komentajalle. Tämän tehtävän valmistelussa hänellä oli apuna Sotamuseon asiantuntemus ja hän oli velvollinen hankkimaan esitykseensä myös Valtion Heraldisen toimikunnan lausunnon.

Aluksi ShistL:n ohjaava ote oli kuitenkin melko muodollinen. Oli useita suunnittelijoita, joukko-osastot ja aselajikomentajat olivat aktiivisia. Näin joka puolella harrastettu joukko-osastolippujen suunnittelu pääsi liikkeelle ilman yhtenäistä asiantuntevaa ohjausta.

Onneksi meillä oli jo silloin kaksi varsin pätevää heraldiikontaiteilijaa, Gustaf v Numers ja Olof Eriksson, jotka olivat hyvin omaksuneet aikakauden yleisen tyyliuunnan, mikä nyt tuli suunnittelussa johtavaksi. Samoin meillä oli kolme aselaji-johtajaa, kenttätykistön kenraaliluutnantti Elof Roschier, ilmavoimien kenraalimajuri Olavi Seeve ja rannikkotykistön eversti Reino Aaltonen, jotka aktiivisesti ja asiantuntemuksella olivat suunnittelussa mukana. Näin syntyivät 5 kenttätykistölippua työparina v Numers — Roschier, 5 ilmavoimien lippua työparina Eriksson — Seeve ja 5 rannikkotykistön lippua työparina Heinonen — Aaltonen. On huomattavaa, että varsinainen taiteellinen toteuttaminen on heraldikolla ja hänen nimissään a.o. liput ovat,

mutta on myös oikein julkistaa lipun ideoija, ammattisotilas, joka on antanut symbolivirikkeitä taiteilijoille. Edellä mainituista taiteilijoista kolmas, B. O. Heinonen, palveli aluksi piirtäjän ja somistajan tehtävissä Sotamuseossa, mutta on näistä tehtävistä kasvanut asiantuntevaksi sotilasalan — ja myös lippujen — heraldisten tunnusten toteuttajaksi.

Edellä mainitut kolme lippusarjaa, yhteensä 15 joukko-osastolippua, loivat tiettyä johdonmukaisuutta 1950-luvulla alkaneelle vilkkaalle joukko-osastolippujen suunnittelulle. Tyyliin tuli nyt selkeyttä, muotojen pelkistämistä ja symbolien karsimista yleensä vain kahdeksi, lippuvaatteen pohjavärin edustaessa joskus kolmatta symbolia.

Leveine paltteineen ja ripsureunuksineen kenttätykistöliput, joissa on nykyaikaisiksi melko monimuotoiset maakunta- ja aselajitunnukset, edustavat ehkä siirtymävaihetta monimuotoisista ja -värisistä lipuista selkeään yksinkertaisiin. Merensinisessä kentässä keskellä viisivallinsarvinen suljettu linnoitusmuurikehä, sen keskellä joukko-osaston paikallistunnus — kuten rannikkokaupungin vaakunan keskuskuvio — ja lipun kulmissa rannikkotykistön aselajitunnus, ristikkäiset heraldiset tykinputket, on esimerkki varsin selkeästä yhtenäisestä aselajin lipputyypistä. Ilmavoimilla on vastaava sarja. Näissä lipuissa keskuskuvio on kaikille yhteinen aselajitunnus, maakunnallinen tai koulutunnus on yläsisäkulman sivukuviona. Tätä samaa periaatetta on pyritty noudattamaan myöhemmin myös erillisten erikoisaselajikomppanioiden — viesti- ja autokomppaniat — lipuissa.

Ilmatorjuntajoukkojen lippujen suunnittelussa on vallitsevana periaatteena ollut sama kuin rannikkotykistön. Aselajitunnus — siivitetty ammus — on lipun kulmissa, voimakkaana keskuskuviona on nimikkokaupungin tai maakunnan vaakunan pää-tunnus ilman saatteita. Sarja on kuitenkin sikäli epäyhtenäinen, että ilmatorjunnan kuudesta lipusta puolet on punaisia ja toinen puoli sinisiä — oikeastaan ilman tämän symboliikan perusteluja — ja Rovaniemen Ilmatorjuntapatteriston lipun keskuskuvion näätä on seppeleen ympäröimänä ja sillä on saatteena vielä viisi naularistiä. Tämä näätä on sitä perua kun a.o. patteristo

oli Kokkolaan sijoitettuna Pohjanmaan It.Psto, ja näätä on Keski-Pohjanmaan tunnuseläin. (Moni on luullut tätä yhdeksi Pohjanmaan kärpistä ja sellaisena virheellisesti piirrettyksi.)

1950-luvun runsas lippusato esittäytyi 4. 6. 1958 puolustusvoimain 40-vuotisjuhlaparaatissa, jonka yhteydessä 29 joukko-osastoa sai uuden lippunsa juhlallisesti Tasavallan Presidentin kädestä. Tässä oli selkeää sarjaa, mutta myös yhtenäisyydestä poikkeavia erillistapauksia. Tämän jälkeen lippujen suunnittelu jatkui, mutta nyt olivat kyseessä enemmän erilliset tapaukset kuin kokonaiset aselajisarjat. Monet pienet joukko-osastot pyrkivät suunnittelemaan lippunsa omin voimin. Harrastus oli kiitettävä, mutta asiantuntemus ei tällöin ollut useinkaan riittävä eikä taiteellinen taitokaan vastannut julkisen laitoksen heraldisen päätunnuksen edellyttämää tasoa. Sotahistoriallisen Tutkimuslaitoksen johdon oli nyt puututtava aikaisempaa aktiivisemmin ja ohjaavammin suunnitteluun. Tämä työ oli helppoa, jos kyseessä oli taitava taiteilija, kuten esimerkiksi Gustav v. Numersin piirtäessä pioneerien uuden lippusarjan: vanhalla insinöörijoukkojen mustalla pohjalla tekniikan hammaspyörän keskeltä nouseva punakultainen räjähdyskuvio ja yläsisäkulmassa erillistunnuksena Kymenlaakson koskesta nouseva lohi, Keski-Suomen metso, panssarien silmikkokypärä tai Pohjanmaan vaakunan kärppäkuvioista kolme kärppää.

Tämä kolmen kärpän kuvio on sikäli heraldisesti perusteltua, että Pohjanmaan vaakunan kuusi kärppää on heraldisesti kärppäryhmä, mutta heraldiikka tunnustaa myös kolmen eläimen kuvion ryhmäksi. Koska kuusi kärppää kulmassa olevana sivusymbolina olisi kuviona epäselvä eläinkuvioiden pienuuden takia, korvattiin tämä periaatteessa samalla asialla, mutta vain kolmen eläimen ryhmänä. Kyseessä ei siis ole ”Pohjanmaan vaakunan omavaltainen puolittaminen”, kuten joskus tästä on sanottu. Tämä olkoon esimerkkinä siitä, millaisia ratkaisuja on pyrittävä löytämään, kun lippu on saatava niin selväpiirteiseksi, kuin liehuvan vaateen kuvioinnissa tulee olla.

Erillisiä lippujen vihkimistilaisuuksia oli miltei vuosittain. Puolustusvoimain 50-vuotisjuhlan yhteydessä 4. 6. 1968 vihittiin

*Lippuesittely Puolustusvoimain 50-vuotisjuhlassa Helsingin jäähallissa 4. 6. 1968. Etumaisena Kadettikoulun, seuraavana Tais-
telukoulun lippu. SA-kuva.*

*Tasavallan presidentti luovuttaa Sotakorkeakoululle lipun 9. 5.
1969. Taustalla pioneeriliput odottavat vuoroaan. SA-kuva.*

11 uutta joukko-osastolippua. Taiteilijoina olivat edelleen useimmissa tapauksissa Gustav v Numers ja Olof Eriksson, mutta nyt sai myös B. O. Heinonen usean lipun nimiinsä. Näissä tapauksissa tämän kirjoittaja oli yleensä silloisen virka-asemansa perusteella idean ja symbolin suunnittelijana mukana. Samoin minulla on tässä yhteydessä miellyttävä tilaisuus lausua tunnustukseni siitä yhteistyöstä, mitä minulla oli vähäiseltä osuudeltani taiteilijoiden v. Numers ja Eriksson kanssa esimerkiksi edellisen piirtäessä. Taistelukoulun ja Sotakorkeakoulun lippuja ja jälkimmäisen Laskuvarjojääkärikoulun lippua.

Oman tarkastelunsa ansaitseekin juuri sotakoulujen lippujen suunnittelu. Edellä on jo mainittu, että tällä alalla meillä oli pohjana kolme lippua, joissa on päätunnuksena valtakunnan vaakunaeläin. Tähän periaatteeseen pyrittiin johdonmukaisesti ja näin saatiin Sotakorkeakoululle, Taistelukoululle ja Rannikotykistökoululle selkeät leijonaliput asianomaisine pohjaväreineen ja perinteisine erikoistunnuksineen. Samaa periaatetta noudatettiin Päälystöpiston, Asekoulun ja Suojelukoulun lipuissa, mutta symbolin sovittamisyyistä käytettiin nousevaa leijonaa vaakunakuvion asemasta. Pioneerikoulu peri vanhan Pioneerirykmentin lipun. Ilmavoimat pysyivät myös koulujen osalta sarjassaan keskuskuvion ollessa aselajille yhtenäinen. Ilmatorjuntakoulu oli ennättänyt nostaa siivitetyn ammuksen keskuskuvion arvoon. Viestikoulu ja Sähköteknillinen Koulu ennättivät myös suunnitella itselleen elektronista alaansa symbolisoivat liput ja kenttätykistö asetti ”tykistömytologiasta” haetun aarnikotka-aiheen valtakunnan vaakunaeläimen edelle. Panssarikoulu otti leijonamallin Parolan leijonasta. Laskuvarjojääkärikoulu halusi laskuvarjon osoittamaan omaa erikoisalaansa.

Näin sotakoulujen leijonalippusarja käsittää vain 11 yhteensä 19 sotakoulun lipusta. Näistä selkein leijonalippu on Pioneerikoululla. Tällä on kunnia olla vanhin joukko-osastolippumme. Sen lahjoittivat Jyväskylän naiset v. 1918 Jyväskylässä muodostetulle XII Jääkäripataljoonalle, josta oli alkujaan suunniteltu pioneerijoukko-osastoa. Tältä pohjalta lippu on insinöörijoukko-

jen musta ja kuviona siinä on vaakunaleijonamme saatteinaan vaakunan heraldiset ruusut. Pataljoona lähti kuitenkin rintamalle jalkaväkenä, mutta sodan jälkeen pioneeriperinteet muistettiin ja v. 1958 Pioneerirykmentti sai mainitun lipun joukko-osastolipukseen. Kun meille tuli viisi pioneeriaselajin joukko-osastoa, määrättiin tämä koululle ja mainituille joukko-osastoille suunniteltiin aiemmin jo mainitut liput.

Uutta lippualalle tuli silloin, kun myös merivoimien joukko-osastot esittivät itselleen varsinaisia joukko-osastolippuja. Tähän saakka oli ollut vallalla käytäntö, että maissa esiintyessään laivastojoukot käyttävät valtakunnan sotalippua. Tämä perustui siihen perinteelliseen katsomukseen, että laivalla on vain yksi lippu, merellä laivan mastossa ja satamassa perätangossa liehuva valtakunnan sotalippu. Ja jos lähdetään marssimaan paraatiin tai muuhun seremoniatilaisuuteen, otetaan tämä oman laivan lippu mukaan.

Uusi tulkinta edellytti omia joukko-osastolippuja, mikä onkin sikäli perusteltua, että nykyisillä merivoimilla tarvitaan maissa pysyväisesti melko vahvat tukikohtajoukko-osastot. Näin vahvistettiin Gustav v Numersin suunnittelemat liput Merivoimien joukko-osastoille. Laivastolippue sai ankkurilipun, ankkurin päällikkeenä ristikkäiset miekat ja yläsisäkulmassa leijona. Laivastoasemien lippujen päätunnukseksi tuli torniankkurikuvio ja lisätunnukseksi lipun yläsisäkulmaan Helsingin ja Turun vaakunain keskuskuviot. Merivoimien esimerkin mukaan myös Rajavartiolaitoksen merivartiostot saivat omat joukko-osastolippunsa. Näiden v Numersin suunnitteleminen lippujen kenttä on valkoinen, mutta sen halkaisee tangosta lähtevä leveä sininen aaltainen kiila. Tämän keskellä on lipun päätunnuksena joko Helsingin kaupungin vaakunan vene, Turun Ave Maria -monogrammi — "A" — saatteinaan neljä ranskalaista liljaa, Vaasan lyhde tai Merivartiokoulun soihtuankkuri.

Joukko-osastolipustomme muodostaa pitkästä kehityskaudestaan ja monista suunnitteluvaiheistaan huolimatta tietyn koko-

naisuuden. Tämä ei tarkoita sitä, että sen luomisessa olisi ollut ankarasti yhtenäinen ote. Päinvastoin eri lippujen iät osoittavat itsenäisyyden aikana tapahtunutta heraldisen tyyliuunnan muu-
vautumista, jopa heraldisen maun kehittymistäkin, sillä harras-
tuksen ja tuntemuksen myötä on myös taiteellisen toteuttamisen
taso noussut.

Tason nousua osoittaa myös se, että lippuja uusittaessa on tiettyä pieteettiä noudattaen korjattu muutamia heraldisia virheitä. Mainittavin näistä on Uudenmaan Rakuunapataljoonan lipussa kuvatun Pyhän Yrjänän ratsastussuunnan kääntäminen. Alkujaan Yrjänä ratsasti tangosta ulospäin, nyt tankoon päin ja näin joukon marssisuuntaan. Porin Prikaatin lipun karhun ”ryhtiä on parannettu” lippua uusittaessa ja Pioneerirykmentin lipun leijonaa on korjattu nykyisen vaakunaleijonan mukaiseksi ja vanhaa Hyökkäysvaunurykmentin lippua on korjattu otettaessa se uudelleen käyttöön.

Lipuston loogista kokonaiskuvaa selkeyttää se, että uusia joukko-osastoja perustettaessa on näiden lippuja suunniteltaessa noudatettu saman joukko-osastoryhmän lippumallia, esim. Pohjois-Karjalan Patteriston lippu noudattaa samaa suunnittelu-
periaatetta — tosin nyt muodoiltaan selkeämpänä — kuin muut kenttätykistön liput. Rannikkotykistökoulun ja Ilmavoimien Teknillisen Koulun liput liittyvät myös jo aiemmin suunniteltuihin sarjoihin.

Karjalan Jääkäripataljoonan lippu sitä vastoin poikkeaa melkoisesti muista vanhoista polkupyöräpataljoonalipuista. Tässäkin Olof Erikssonin piirtämässä lipussa näkyy muotojen selkeytyminen. Oma erikoisuutensa on Rannikkojääkäripataljoonan lipussa, missä jääkäriperinnettä edustavat vanhoista lipuista otetut jääkäri-
nuolet ja pataljoonan syntyperää — rannikkotykistöä — lipun sininen pohjaväri ja nuolten yläpuolella pienikokoisena linnoitus-
muurikehän kuvio sekä pataljoonan vuosipäivään liittyviä Viipurinlahden taisteluita nuolten alapuolella W-kirjain. Tämän lipun suunnitteluun osallistui merkittävästi tunnettu muotoilutaiteilija Tapio Wirkkala.

Sotien aikaisiin tunnuksiin ja perinteisiin viittaa myös Panssa-

rintorjuntapataljoonalle suunniteltu lippu, jonka tunnuskuviiona panssarien mustalla pohjalla kolme eteenpäin iskeytyvää nuolta ovat muistona sodan ajan Panssaridivisioonan tunnusmerkistä. Tämän lipun idea on allekirjoittaneen ja toteuttaminen B. O. Heinosen. Sotamuseo on ollut ohjaamassa myös erillisten automkomppaniain lippuja, joihin päätunnus on otettu suoraan Carolus Lindbergin aikoinaan suunnitteleman Autopataljoonan lipusta, sekä viestikomppaniain lippuja yhtenäisiksi sarjoiksi. Viimeksimainittuihin on pohjaesitys tullut asianomaisista yksiköistä.

Näin siis lipuston kehittymisen johdonmukaisuutta on vaalittu koettaen pohjata jo oleviin lipputyyppeihin, omaksuttuihin periaatteisiin vaakunaeläinten sijoittelussa ja pitäytyen selkeissä muodoissa. Olennaista yhtenäisyyden jatkuvuudelle on myös siinä, että lippujen piirtäjinä on varsinaisesti vain neljä taiteilijaa. Carolus Lindbergin ja Gustaf von Numersin nimissä on yli 20 lippua. Olof Erikssonilla on 10 lippua. Lähes samaan pääsee myös B. O. Heinonen, minkä lisäksi hän on ollut osallisena siinä yhteistyössä, jota Sotamuseon aiemman hoitajan, heraldiikan tuntijana arvostetun maisteri Paavo Talvion johdolla on tehty Sotamuseossa. Tämän satoa ovat mm. Päälystöpiston, Asekoulun ja Kaartin Pataljoonan liput. Näistä viimeksimainittu eroaa melkoisesti yleisestä tyylistä, sillä sen perusidea on saatu autonomian ajalta silloisen Kaartin Pataljoonan lipusta. Koska tämän lipun perinne on viime vuosisadalta, on se yhdistävänä lenkkinä Ruotsin vallan ajalta nykypäiviin.

Paitsi sitä, että joukko-osastolippumme edustavat sinänsä kansainvälisesti arvostettua heraldista suunnittelutasoa, ne ovat olleet aivan olennaisella tavalla kehittämässä meikäläistä lippukulttuuria ja kasvattamassa heraldista tietoisuutta.

Suunnitteluperinteet ovat jo niin vahvalla pohjalla, että luotamuksella voidaan suhtautua perinteen säilyvyyteen sekä jatkuvassa suunnittelussa korkeaan heraldiseen tyyliin.

Summary

On the heraldic origins and the design of Finnish unit flags

The Finnish Defence Forces has 82 unit flags; of these 22 were introduced before the wars and 60 are of a later date, introduced in the 1950's or later.

In the 1920's architect Carolus Lindberg — one of the rare heraldry specialists of that time in Finland — designed flags for the infantry and cavalry regiments, the light infantry battalions, the frontier guards and some military schools, in all some 30 flags. They — especially the regimental flags — were designed on the same principles as the company flags presented to the Finnish provincial regiments in 1686. These flags were 2-coloured so called flame-flags with the basic field emblem of provincial arms encircled by a richly adorned garland. The rich adornment and the many symbols on the flags — especially those of the schools — was not the best way to decorate a piece of cloth intended to fly freely in the wind. This reflected the imitation of old design, the style of that time and to some degree also lack of designing experience. In the 1930's Lindberg's designs were more distinct.

During the wars the unit flags were stored at the Military Museum. After the War 22 of these flags were once more taken into use for anniversaries, marches of honour and other traditions. At the same time there was a great activity of flag-designing because at that time the artillery and other special units were granted the right to fly colours.

The outstanding heraldic artists Gustaf von Numers and Olof Eriksson were experienced designers, because the introduction of municipal arms had given them a lot of work. There were also officers interested in heraldry whose ideas gave the artists a good basis. 4 series of flags were presented to the field, anti-aircraft and coast artillery units and the Air Force — in all 20 flags. This distinctly designed series of flags set an example for others and so there was a certain coherence of design even though there was not yet any fixed instructions.

On the 40th anniversary of the Defence Forces 29 new flags were introduced. And the activity continued. At this stage the Institute of Military Science and its Military Museum became the main counsellor regarding design questions, which was necessary because now the flags of special units and institutions

were being designed. The following years 4—5 flags were introduced and on the 50th anniversary of the Defense Forces 4. 6. 1968 11 new flags were introduced.

Characteristical of the flags of the 1950's and 1960's are distinct designs and symbols reduced to only two, while the colour of the flag cloth often is the third symbol. The Institute of Military Science and the State Committee for Heraldry have together succeeded in creating a basic group of unit flags that is of a very high heraldic standard, analogous and follows closely the old traditions of the Finnish military forces.